

Samenvatting

Hoe goed is de taal- en rekenvaardigheid van Nederlandse leerlingen aan het einde van de basisschool? Jaarlijks peilt de Inspectie van het Onderwijs deze vaardigheden door de scores van leerlingen op de eindtoetsen te analyseren. In de schooljaren 2014/2015, 2015/2016 en 2016/2017 hebben we voor deze analyses gebruik gemaakt van de gegevens van de Centrale Eindtoets 2015, 2016 en 2017.

We zijn nagegaan wat de vaardigheid van leerlingen voor lezen, taalverzorging en rekenen is door in beeld te brengen in hoeverre zij de referentieniveaus behalen. Voor het einde van het basisonderwijs gaat het daarbij om het fundamentele niveau 1F en het streefniveau 1S/2F. Ook hebben we bekeken wat het beheersen van de referentieniveaus concreet betekent en welke verschillen er zijn tussen scholen in het percentage leerlingen dat de referentieniveaus haalt.

Achteruitgang 1S/2F lezen en lichte verbetering beheersing 1S rekenen

Bij het opstellen van de referentieniveaus is de ambitie geformuleerd dat minimaal 85 procent van de leerlingen aan het einde van het basisonderwijs niveau 1F behaalt en minimaal 65 procent niveau 1S/2F. In 2017 beheerst een groot deel van de leerlingen niveau 1F voor lezen, taalverzorging en rekenen (respectievelijk 98%, 96% en 93%). De ambitie van 85 procent wordt dus ruimschoots behaald. Toch is er ook een aanzienlijk aantal leerlingen dat de basisschool verlaat zonder het fundamentele niveau voor lezen, taalverzorging en rekenen te beheersen. Kijken we hoeveel leerlingen het streefniveau 1S/2F beheersen, dan zien we dat alleen bij lezen de ambitie van minimaal 65 procent net wordt gehaald: 65 procent van de leerlingen beheerst het streefniveau. Voor taalverzorging en rekenen beheersen veel minder leerlingen dit niveau, respectievelijk 57 en 48 procent. De verschillen tussen 2016 en 2017 zijn bij taalverzorging verwaarloosbaar. Voor rekenen beheersen dit jaar iets meer leerlingen 1S. Bij lezen is er sprake van een forse achteruitgang: van 78 procent in 2015 en 76 procent in 2016 naar 65 procent van de leerlingen dat in 2017 2F beheerst. De daadwerkelijke daling tussen 2016 en 2017 is echter kleiner omdat de cesuur¹ bij lezen volgens CvTE/Cito ongelukkig valt. Maar ook dan blijft er sprake van een daling in de leesprestaties. Mogelijk wordt deze deels verklaard door de wijziging in de opmaak van de opgaven in de Centrale Eindtoets. Nader onderzoek naar de mate waarin de daling in leesvaardigheid wordt verklaard door wijzigingen in de opmaak is dan ook gewenst.

Internationaal vergelijkend onderzoek naar de leesprestaties van vijftienjarigen (PISA-2015) laat eveneens een dalende ontwikkeling in de leesvaardigheid zien, hoewel deze daling niet significant is. In internationaal onderzoek naar de leesprestaties in groep 6 (PIRLS-2016) zien we de daling in leesprestaties alleen over langere termijn (ten opzichte van 2001) terug. Ten opzichte van de vorige meting (in 2011) blijft de leesvaardigheid van groep 6-leerlingen stabiel. Op dit moment is het nog niet goed mogelijk de trend die we voor leesvaardigheid op basis van de gegevens van de Centrale Eindtoets zien, te vergelijken met de trend op de twee andere veelgebruikte eindtoetsen (de IEP Eindtoets en ROUTE 8). Dit onderstreept opnieuw de noodzaak om maatregelen te nemen die niet alleen de vergelijkbaarheid tussen eindtoetsen maar ook de vergelijkbaarheid tussen de verschillende afnamejaren van eenzelfde eindtoets bevorderen in het belang van een eenduidig beeld over de leerlingprestaties.

¹ De cesuur is de score waarboven een leerling 1F of 1S/2F heeft behaald. Zie ook paragraaf 2.1 en Figuur 2.2 voor een nadere toelichting.

Jongens meer achteruitgegaan in leesvaardigheid dan meisjes

Zowel jongens als meisjes zijn minder goed gaan lezen. De achteruitgang bij jongens is echter groter dan bij meisjes. Het aandeel jongens dat het streefniveau 2F behaalt, is gedaald van 74 procent in 2016 naar 62 procent in 2017. Bij meisjes is de daling minder groot: van 79 procent in 2016 naar 69 procent in 2017. Uit internationaal onderzoek (PIRLS-2016) blijkt dat jongens slechts in enkele landen even goed lezen als meisjes. In de overige landen lezen meisjes beter. Het toenemende verschil in leesvaardigheid tussen jongens en meisjes komt in meer landen voor. Het verschil tussen jongens en meisjes bij taalverzorging en rekenen is vergelijkbaar met eerdere jaren: jongens rekenen beter en meisjes scoren hoger bij taalverzorging.

Beheersing referentieniveaus sterk afhankelijk van opleidingsniveau ouders

Leerlingen met laagopgeleide ouders behalen gemiddeld lagere scores voor lezen, taalverzorging en rekenen dan leerlingen met hoogopgeleide ouders. Naarmate het opleidingsniveau van ouders toeneemt, presteren leerlingen beter. De achteruitgang bij lezen zien we terug bij alle opleidingsniveaus. Wel zijn er grote verschillen in de beheersing van het streefniveau bij lezen. Zo beheerst 86 procent van de leerlingen van ouders met een masteropleiding of hoger het streefniveau 2F tegen 41 procent van de leerlingen van ouders met basisonderwijs als hoogste opleidingsniveau. Bij taalverzorging en rekenen zijn de verschillen in resultaten van leerlingen met laag- en hoogopgeleide ouders vergelijkbaar met die van vorig jaar.

Niet-westerse migranten beheersen de referentieniveaus minder vaak

Leerlingen met een niet-westerse migratieachtergrond presteren gemiddeld minder goed dan leerlingen met een Nederlandse achtergrond. Voor lezen behaalt ongeveer 50 procent van de leerlingen met een niet-westerse migratieachtergrond het 2F-niveau tegen 69 procent van de leerlingen met een Nederlandse achtergrond. De prestaties van eerste en tweede generatie niet-westerse migranten verschillen nauwelijks van elkaar. Dat is anders voor leerlingen met een westerse migratieachtergrond: tweede generatie westerse migranten presteren duidelijk beter dan eerste generatie westerse migranten. De leesprestaties van tweede generatie westerse migranten zijn even goed als die van leerlingen met een Nederlandse achtergrond. Ook voor taalverzorging en rekenen presteren westerse migranten even goed als leerlingen met een Nederlandse achtergrond. Er is bij deze onderdelen geen verschil tussen de eerste en tweede generatie. Wel blijven op deze onderdelen de prestaties van niet-westerse migranten duidelijk achter bij de prestaties van leerlingen met een Nederlandse of westerse migratieachtergrond. In deze analyses hebben we alleen de resultaten meegenomen van leerlingen die minimaal vier jaar in Nederland wonen.

Scholen met vergelijkbare leerlingenpopulaties presteren heel verschillend

Net als vorig jaar zien we grote verschillen tussen scholen met vergelijkbare leerlingenpopulaties. Er zijn scholen met vooral leerlingen van laagopgeleide ouders die net zo goed presteren als scholen met voornamelijk leerlingen van hoogopgeleide ouders. Een vergelijkbaar beeld zien we voor scholen met veel leerlingen met een migratieachtergrond; sommige van deze scholen presteren even goed als scholen met bijna alleen leerlingen van Nederlandse afkomst. Het maakt voor leerlingen dus uit op welke school zij zitten. Als het gaat om de verschillen tussen scholen met vergelijkbare leerlingenpopulaties, zien we de kleinste verschillen bij lezen en de grootste bij taalverzorging. Vergelijken we de resultaten van scholen met verschillende leerlingenpopulaties, dan zien we echter de kleinste verschillen bij taalverzorging en de grootste verschillen bij lezen. Dit duidt erop dat taalverzorging een eenvoudiger aan te leren vaardigheid is; een constatering die wij ook vorig jaar al deden. Begrijpend lezen daarentegen hangt samen met intelligentie en is minder eenvoudig aan te leren.

Vervolg in 2018

Net als de afgelopen jaren is ook dit jaar de rapportage enkel gebaseerd op de resultaten van de Centrale Eindtoets. Komend jaar willen we nagaan of de daling van de leesprestaties doorzet. We hopen dan ook de resultaten van de overige eindtoetsen mee te nemen in onze analyses. Verder willen we meer kenmerken betrekken bij het bekijken van de verschillen tussen vergelijkbare scholen. Tot slot zullen we bij de vergelijking van de resultaten van leerlingen en scholen ook de onderliggende maat benutten die het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) heeft ontwikkeld voor de nieuwe gewichtenregeling.